

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Autor(i) / Author(s): Miroslav Mareš – Lukáš Visingr
Článok / Article: Zahraniční bojovníci v soudobém ukrajinském konfliktu
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

MAREŠ, M. – VISINGR, L. 2015. Zahraniční bojovníci v soudobém ukrajinském konfliktu. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 18, č. 1, 2015. ISSN 1335 – 2741, s. 86-106. Dostupné na internete:

<http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2015/MARES_VISINGR.pdf>.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

ZAHRA NIČNÍ BOJOVNÍCI V SOUDO BÉM UKRAJINSKÉM KONFLIKTU¹

FOREIGN FIGHTERS IN CONTEMPORARY UKRAINIAN CONFLICT

Miroslav Mareš – Lukáš Visingr*

ABSTRACT

This paper analyses participation of foreign fighters in contemporary conflict in Ukraine. The authors define the phenomena of foreign fighters in modern armed conflicts and briefly outline their historical development. The Ukrainian conflict is characterized and the challenges, possibilities and limits of research of foreign fighters in this conflict are explained. The authors deal with phases of the conflict in Ukraine from the point of view of engagement of these volunteers and describe foreign fighters on the Ukrainian side (mostly members of paramilitary far-right battalions) as well as on the side of pro-Russian separatists (with special attention paid to Russian fighters from the point of view of volunteering). The general impact of foreign fighters on Ukrainian crisis and on European security is assessed in the conclusion.

Key words: Foreign Fighters; Volunteering; Ukrainian Conflict; Separatism; European security

Úvod

Konflikt na Ukrajině, který se v roce 2014 posunul do podoby válečného střetu, je mimo jiné charakteristický zapojením zahraničních bojovníků. Tento fenomén je široce medializován a je využíván k propagandistickým účelům

* Doc. JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, Ph.D. působí jako garant oboru Bezpečnostní a strategická studia, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, Králova 1676, Tišnov 66601, Brno, Česká republika e-mail: mmares@fss.muni.cz.

Mgr. Lukáš Visingr působí jako nezávislý bezpečnostní analytik, spolupracovník Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, Králova 1676, Tišnov 66601, Brno, Česká republika, e-mail: lvisingr@volny.cz.

¹ Tento článek byl zpracován v rámci projektu „Soudobé výzvy demokracii ve středovýchodní Evropě (GAP408/11/0709)“, financovaného z podpory Grantové agentury ČR.

oběma stranami konfliktu. Cílem tohoto příspěvku je objasnit význam zahraničních bojovníků ve válce na Ukrajině a zasadit jejich působení do širšího historického a geopolitického rámce, včetně analýzy dopadů na evropskou bezpečnost a demokratický vývoj. Článek tematicky spadá do oblasti zájmu výzkumu konfliktu a částečně do výzkumu extremismu. S ohledem na prvotní zpracování tématu bude dominantně aplikována deskriptivní metoda, nicméně v základních rysech bude využit i heuristický přístup a analýza hrozeb a rizik.

První výzkumná otázka zjišťuje, v jaké míře a v jaké formě se zapojili zahraniční bojovníci do uvedeného konfliktu. K objasnění této otázky je třeba blíže konceptualizovat používané pojmy a zasadit je do soudobého ukrajinského (resp. specificky i ruského) kontextu. Druhá výzkumná otázka se týká toho, jaký význam mají zahraniční bojovníci pro strany konfliktu, a to jak z hlediska přímého vedení bojových operací, tak i z hlediska propagandistického využití. Třetí otázka směřuje k tomu, jaký má a může mít působení zahraničních bojovníků dopad na bezpečnostní situaci v širším evropském rámci.

Pro vhodné zodpovězení těchto otázek bude po úvodní koncepční kapitole analyzováno působení zahraničních bojovníků na straně ukrajinských ozbrojených složek, následovat bude analýza působení ruských občanů na straně separatistů (specificky pak bude zmíněno působení příslušníků regulérních ruských ozbrojených složek označujících se za dobrovolníky) a konečně bude analyzováno působení občanů dalších zemí bojujících za separatisty.

Z konceptuálního hlediska je třeba objasnit vztah pojmů separatismus a iredentismus v tomto článku. Nově vyhlašované republiky mají primárně secesionistické požadavky, celkově však usilují o připojení k Rusku (což spadá do kategorie iredentismu) či o vytvoření Novoruska. Souhrnně lze tedy hovořit o separatismu, tento pojem je však možné ve vztahu k soudobému dění na východě stávající Ukrajiny používat souběžně s pojmy iredentismus i secesionismus.

V příspěvku je využito z velké části primárních a publicistických zdrojů, což klade značný důraz na zodpovědnou a kritickou práci s prameny. Jak již bylo uvedeno a jak bude i dále vysvětleno, obě strany konfliktu se snaží problematiku zahraničních bojovníků propagandisticky využívat, a tak jak k podpoře vlastní image, tak k diskreditaci protivníka. Proto je ze strany autorů na řadě míst objasňován charakter pramenů a jejich věrohodnost.

1 Zahraniční bojovníci: konceptualizace a historický nástin

Téma zahraničních bojovníků v ozbrojených konfliktech představuje velmi komplexní problematiku s hlubokými historickými kořeny. Samotný pojem „zahraniční bojovník“ je obtížné jednoznačně vymezit. Z jazykového hlediska by se jednalo o jakéhokoliv bojovníka ze zahraničí, ale takto obecně pojem používán není. Označuje zpravidla bojovníky, kteří jsou angažováni v konfliktu mimo hranice svého státu a působí zde mimo ozbrojené složky svého státu. Pojem „zahraniční bojovníci“ začal být výrazněji užíván od konce devadesátých let a v zásadě dopadal na fenomény, které souvisely s historickým vojenským dobrovolnictvím, jako byli blízkovýchodní mudžahedíni v Afghánistánu či západoevropští neofašisté či ruští nacionalisté ve válce v Chorvatsku a Bosně. Frekvence mediálního používání pojmu narůstá od 11. září 2011 v souvislosti s globálním džihádismem. (Malet, 2013)

Z výše uvedeného vyplývá, že problematika zahraničních bojovníků je v zásadě provázána s fenoménem dobrovolnictví, kdy jsou v tomto kontextu jako zahraniční bojovníci – dobrovolníci chápáni ti, kteří v zahraničí bojují dominantně na základě ideového souznění se stranou konfliktu, do jejichž ozbrojených složek se zapojí. Je sice pravdou, že zahraniční bojovníci jsou často označováni za žoldnéře, nicméně problematika žoldnéřů bojujících „čistě pro zisk“ a kontraktorů je specifickou součástí soudobých ozbrojených konfliktů (Bureš – Nedvědká, 2011), a přes dílčí prolnutí s problematikou zahraničních dobrovolných bojovníků je třeba tyto dva fenomény analyticky oddělit (a samozřejmě následně je možné zkoumat jejich reálné překrytí). Je rovněž třeba zdůraznit, že nejasné jsou mnohdy hranice mezi dobrovolnictvím a povinnou službou, např. V případě quasi-dobrovolnických formací z totalitních států, kdy tzv. dobrovolná účast je buď způsobena silným ztotožněním se se zájmy vlastního režimu, anebo se jedná o skryté plnění rozkazu (pak se o dobrovolnictví prakticky nejedná, což byl případ německé „Legie Kondor“ v občanské válce ve Španělsku). (Laureau, 2011)

Zahraniční bojovníci mohou být rozptýleni po různých „běžných“ jednotkách, dále mohou být vytvářeny multinárodní jednotky pro zahraniční bojovníky (typicky interbrigády během španělské občanské války) anebo národní jednotky podle oblasti původu (ty mohou být subjednotkami mezinárodních jednotek, jako byla např. protiletadlová baterie **Klementa Gottwalda** ve Španělsku za občanské války, i relativně autonomní součástí ozbrojených sil, jako tomu bylo u ruských dobrovolníků během války v Bosně). (Krtolina, 2002) Zahraniční

dobrovolníci mohou být začleněni do regulérních ozbrojených sil i do paramilitárních jednotek bez přímé státní kontroly (tak tomu bylo např. u neonacistické 1. gardové brigády „Baron Trenck“, která působila ve válce v bývalé Jugoslávii jako součást Chorvatských ozbrojených sil, podřízených Chorvatské straně práva). (Mareš – Stojar, 2002) Mohou být i součástí guerillových či teroristických jednotek zapojených do ozbrojených konfliktů (typicky arabští bojovníci, kteří v 90. letech přicházeli bojovat na severní Kavkaz). (Šmíd, 2013)

Jak již bylo uvedeno, problematika zahraničních dobrovolných bojovníků má hluboké historické kořeny. V současném pojetí je smysluplné ho používat od vzniku moderních států. Ve dvacátém století se specificky tento fenomén objevil v obou světových válkách, a to jak ve smyslu dobrovolníků ze států, které se nenacházely ve válečném stavu s některým z účastníků konfliktu (např. španělští dobrovolníci bojující za nacistické Německo), (Müller, 2013) tak ve smyslu příslušníků jednotek ze států usilujících o samostatnost nebo ze států okupovaných (typicky československé legie za první světové války nebo československé dobrovolnické jednotky v exilu za druhé světové války). (Auský, 2007)

Specifický význam měly zahraniční dobrovolnické (i quasi-dobrovolnické) jednotky v již zmiňované španělské občanské válce v letech 1936–1939, kde se objevily na obou stranách konfliktu. V období studené války se projevil fenomén „quasi-dobrovolnictví“ v korejské válce díky dominantní přítomnosti čínských bojovníků na straně Korejské lidové demokratické republiky. Dílčím způsobem se zahraniční vojenské dobrovolnictví projevilo v koloniálních válkách a prolulo se i s žoldnéřstvím. Výrazný nárůst zahraničních dobrovolných bojovníků přišel s účastí mudžahedínů v afghánské válce proti sovětským vojskům.

Po studené válce se zahraniční bojovníci výrazně prosadili ve válkách v bývalé Jugoslávii (např. na straně srbských jednotek bojovali ruští dobrovolníci, na straně Chorvatů západoevropští neofašisté, na straně bosenských Muslimů arabští a perští islamisté). Objevili se i v konfliktech v post-sovětském prostoru (např. účast ukrajinských nacionalistů v bojích v Podněstří v 90. letech). Jednotliví západoevropští levicoví aktivisté bojovali v latinskoamerických guerillových uskupeních, např. ve FARC. Od 11. září 2011 až do současné expanze Islámského státu a dalších džihádistických jednotek na Blízkém Východě této problematice zcela dominují zahraniční bojovníci v islamistickém prostředí. Ukrajinská krize však přinesla další platformu pro rozvoj zahraničního válečného dobrovolnictví i mimo „islámský prostor“. (Malet, 2013)

2 Obecná charakteristika konfliktu na Ukrajině z hlediska zapojení zahraničních bojovníků

Současný konflikt na Ukrajině je důsledkem dlouhodobých geopolitických událostí a procesů, souvisejících s vývojem ukrajinských nacionalistických snah, ruských imperiálních koncepcí, kontroverzních kroků sovětského vedení (především převodu Krymu do Ukrajinské SSR v roce 1954) i iredentistických reziduí po rozpadu SSSR. (Kuzio, 2007) V tomto článku není cílem analyzovat podrobně příčiny tohoto konfliktu, pro pochopení účasti zahraničních dobrovolníků je však potřeba zdůraznit propojení vyhraněného ukrajinského nacionalismu s nacionálně socialistickým hnutím (a to již v době druhé světové války) a pojetí soudobého Ruska jako nástupce integrujícího dědictví carského i sovětského impéria.

Bezprostřední vliv na propuknutí konfliktu má tzv. Majdan. Tento pojem označuje demonstrace proti vládnutí prezidenta **Viktora Janukovyče**, které probíhaly od konce listopadu 2013. Deklarovaným důvodem pro zahájení protestů bylo odmítnutí podpisu asociační dohody s Evropskou unií. V noci z 21. listopadu začaly masové akce na kyjevském Náměstí nezávislosti, které byly nejprve obecně nazývány Euromajdan. Během prosince se vyhrcovala razance policejních opatření proti protestům (zvláště od polovojenských jednotek Berkut) a na straně demonstrujících se objevily oddíly Sebeobraný Majdanu. V opozičních silách proti **Janukovyčovi** začaly být viditelné i ultrapravicové bojůvky, spojené především s novou organizací Pravý sektor. Ta vznikla rovněž koncem listopadu 2013 a integrovala do sebe i uskupení Ukrajinské národní shromáždění – Ukrajinská národní sebeobrana (UNA-UNSO) či Tryzub. Ukrajínští nacionalisté přitom dlouhodobě udržovali vztahy s evropskou krajní pravíci a jejich násilná činnost proti reprezentantům a bezpečnostním složkám **Janukovyčova** režimu jim v tomto prostředí přinesla sympatie. Na Majdanu v Kyjevě i v dalších ukrajinských městech se situace vyhrtila během ledna a února, kdy došlo v důsledku střetů i k mnoha obětem na životech. Prezident **Janukovyč** nakonec uprchl ze země a moci se na konci února 2014 ujali v Kyjevě vůdčí osobnosti protestů. (Hypki, 2014) V období vrcholících střetů na Majdanu a po nich (kdy už docházelo k napadání umírněných revolučních frakcí ze strany Pravého sektoru) se na Majdanu objevili i militantní zahraniční podporovatelé ukrajinské krajní pravice ve formě pouličních bojůvek (včetně ultrapravicových fotbalových chuligánů z České republiky, kteří zde chtěli získat dovednosti pro boj s bezpečnostními složkami).

(Ministerstvo vnitra ČR, 2014)

V tu dobu však již na východě Ukrajiny a na Krymu nabíraly na síle politické proudy namířené proti Majdanu i proti ukrajinskému nacionalismu. Tyto proudy měly iredentistické tendence ve vztahu k Rusku, z jehož strany byly podporovány. Míra a forma této podpory jsou dodnes předmětem spekulací. Na Krymu se začaly koncem února formovat jednotky sebeobranu a současně se zde objevili takzvaní „zdvořilí lidé“ či „zelení mužičci“, což byly osoby ve vojenském oblečení bez vojenských znaků, označující se za sebeobranu. Jejich jednotky obsadily opěrné body ukrajinské armády. Na Krymu proběhlo pod dohledem nové moci referendum a následně byl poloostrov připojen k Ruské federaci (což mezinárodní společenství doposud neuznalo jako legitimní krok a vyhlásilo vůči Rusku první sankce). Během krátkých bojů na Krymu se zde pohybovalo velké množství Rusů, přičemž i prezident **Putin** později přiznal, že mezi nimi byli příslušníci ruské armády (údajně zajišťující zájmy ruského obyvatelstva). (Feđašin, 2014) O skutečných dobrovolnících z Ruska je na Krymu sporné hovořit. Některé osoby, které zde pobývaly, se později objevily v Donbasu (včetně **Igora Girkina** alias **Strelkova**), přičemž se pravděpodobně jedná o příslušníky ruských zpravodajských služeb. Na Krymu však operovala i malá jednotka srbských četníků, která zde působila především na kontrolních stanovištích. (Vasovic, 2014) Jednalo se o vyjádření podpory těchto srbských bojovníků i o výraz vděčnosti za účast ruských dobrovolníků v bosenské válce na srbské straně (kde podle dostupných informací bojoval i **Girkin**). (Marples, 2014)

Výrazný prostor pro fenomén zahraničních dobrovolníků se otevřel až v souvislosti s konfliktem na východní Ukrajině. I zde se již v lednu a únoru 2014 formovaly oddíly sebeobranu podporující separatistické cíle, které měly podporu z Ruska. Na konci března se objevily v ruské televizi záběry „luhanských partyzánů“, ukrajinská strana zase informovala o zadržení ruských agentů přicházejících na Ukrajinu. Na počátku dubna 2014 se zformovala za pomoci ruských agentů Národní sebeobrana Donbasu a podobné jednotky, které obsadily několik center měst a důležitých objektů infrastruktury. Ukrajinská vláda zahájila proti separatistům tzv. protiteroristickou operaci (ATO), která vyústila v několikaměsíční boje. Na východě Ukrajiny vyhlásily samostatnost Doněcká lidová republika a Luhanská lidová republika, které vytvořily vlastní ozbrojené síly bojující proti centrální vládě. Ze strany separatistů začala být za ruské podpory ražena idea Novoruska jako specifického státního útvaru pod ruskou kuratelou. Dne 3. září 2014 bylo vyhlášeno příměří, které bylo do doby,

kdy byl psán tento článek, z velké části dodržováno, probíhaly však občasné střety a jednotky byly udržovány v bojových postaveních a jsou dále vyzbrojovány. Na konci ledna 2015 došlo k další eskalaci. Právě v tomto konfliktu na východní Ukrajině se fenomén zahraničních dobrovolných bojovníků projevil nejvýrazněji. Pokud je o zahraničních bojovnících hovořeno dále v textu jako o separatistech, jedná se o jisté zjednodušení. Tito lidé pocházejí z oblastí mimo separatistická území, nicméně bojují za separatistické zájmy. V případě ruských bojovníků jde často v duchu idejí hnutí Ruské jaro o iredentisty.

3 Zahraniční bojovníci na ukrajinské straně

Problematika zahraničních bojovníků na ukrajinské straně začala být aktuální již na počátku konfliktu, když se v rámci separatistických a ruských propagandistických serverů začaly objevovat informace o zahraničních amerických žoldnéřích u Slavjansku bojujících za zájmy kyjevské vlády. Další zprávy z konce dubna hovořily o útoku chorvatských žoldnéřů pod americkým velením na Slavjansk. (Prochvatilov, 2014) Německý tisk s odvoláním na zdroje ze Spolkové zpravodajské služby uvedl, že počet amerických kontraktorů je kolem 400 a jedná se o zaměstnance firmy Academi (dříve Blackwater). Tato zpráva nebyla potvrzena z více zdrojů, je však možné konstatovat, že i pokud by byla pravdivá, zřejmě by se nejednalo o dobrovolníky. (Bild Redaktion, 2014) Na druhou stranu ohledně chorvatských bojovníků je možné zmínit např. pozitivní hodnocení generála **Ante Gotoviny** soudobými ukrajinskými nacionalisty a jeho verbální podporu ukrajinskému boji. (Carter, 2014)

Ukrajinská vláda má k dispozici jako hlavní vojenskou složku Ozbrojené síly Ukrajiny (ZSU). Vedle nich působí i původně paramilitární Národní garda, která však v zásadě nabyla charakter regulérního armádního sboru. Do Národní gardy a Ozbrojených sil jsou od konce roku 2014 začleňovány i dobrovolnické prapory teritoriální obrany. (Interfax 2015) Ty byly zřízeny od dubna 2014 pod Ministerstvem vnitra (viz níže). Ministerstvo vnitra disponuje navíc oddíly zvláštního určení a Národní garda má i vlastní rezervní oddíly. (Butusov 2014) Celkově je počet domácích dobrovolníků odhadován asi na 7000 lidí, což je nezanedbatelná část z asi 50 000 ozbrojenců podílejících se na tzv. Anti-terroristické operaci. (Zarembo, 2014)

Fenomén zahraničního dobrovolnictví je na ukrajinské straně spjat hlavně s příjezdem neofašistických a neonacistických bojovníků. Tento aspekt byl na

jedné straně propagován v ukrajinských krajně pravicových médiích i spřízněných evropských krajně pravicových médiích, (SlobodneMedia, 2014) na straně druhé však byl široce tematizován i na ruské a separatistické straně, kde sloužil k diskreditaci celého ukrajinského boje z „antifašistických“ pozic. (Polina, 2014)

Zahraniční neofašisté začali nejprve působit v oddílech Národní gardy, nicméně jejich hlavní jednotkou se stal dobrovolnický Prapor Azov, od 18. září 2014 přeměněný na Pluk zvláštního určení Azov. Prapor Azov byl založen 2. května 2014 (Azov, 2014) na základě rozhodnutí ministra vnitra **Arsena Avakova** z předchozího měsíce o vytváření zvláštních jednotek pro teritoriální ochranu. Ty měly spolu s Národní gardou nahradit mezeru vzniklou v ukrajinském bezpečnostním systému po rozpuštění jednotek Berkut, nakonec se však staly na několika místech významným vojenským faktorem, převyšujícím i význam ukrajinské armády. Azov byl jednou ze zhruba třiceti takových jednotek. (MVS Ukrainy, 2014) Jeho početní stav je odhadován na cca 300 bojovníků, kolem 600 rekrutů mělo být v srpnu 2014 pro službu v něm cvičeno. (International Brigades, 2014) Prapor Azov se vyznamenal především v bojích o město Mariupol, kde má i svoji centrálu.

Vznik Praporu Azov byl iniciován od neonacistické organizace Sociálně-národní shromáždění, která se v listopadu 2013 začlenila do Pravého sektoru, zachovala si však autonomii. Jeho velitelem se stal **Andrij Bileckyj** ze SNA a současně vůdce organizace Patriot Ukrajiny, která vznikla v roce 2005 a jejíž akce Pochod evropské solidarity byla v roce 2007 propagována i českým Národním odporem. (Kupka – Laryš – Smolík, 2009) Prapor se stal známým díky využití symboliky, která je podobná symbolice SS („vlčí runa“), nicméně ze strany členů je vykládána jako symbol ukrajinského nacionalismu. Je i součástí symboliky SNA. (Partfitt, 2014) Podle některých zdrojů však bojovníci Praporu Azov měli na přílbách i runy SS a vlajky s hákovým křížem. (Parry, 2014)

Do Praporu Azov se zapojili zahraniční bojovníci z různých evropských zemí. Jedněmi z prvních byli italská neofašisté z hnutí Casa Pound (toto hnutí již s ukrajinskou ultrapravicí dříve spolupracovalo). Veřejně takto vystupoval se symbolikou Casa Pound třiapadesátiletý **Francesco Saverino Fontana** (jedním z motivů jeho účasti byla msta za jeho děda, který padl na východní frontě za druhé světové války). Na Ukrajinu jej následoval i veterán chorvatské války, Francouz **Gaston Besson**. (Agenfor Italia, 2014) Dalším identifikovaným příslušníkem Azovu je švédský odstřelovač **Mikael Skillt**, na jehož hlavu je údajně vypsaná odměna 7000 amerických dolarů. (Newman, 2014) V jednotce

dále podle různých (samozřejmě ale obtížně ověřitelných) zdrojů bojují stoupenci ultrapravice z Finska, Norska, Dánska, Slovinska, USA a dalších zemí. Podle údajné výpovědi jednoho ze zajatců v něm mají sloužit také dva žoldnéři ze Súdánu. (Odesskij politikum, 2014) Čečenský propagandistický server v červnu 2014 informoval o vstupu 23 gruzínských dobrovolníků do Praporu Azov. (ChechenCenter, 2014)

Specifickou skupinou v kontextu soudobého konfliktu na východě Ukrajiny jsou ruští neonacisté bojující v Praporu Azov. Neonacistická část ruské ultrapravice je v opozici vůči prezidentu **Putinovi** a např. několik ruských neonacistických organizací podpořilo Pravý sektor při jeho střetu s Berkutem na Majdanu. (Mareš, 2014b) Několik ruských neonacistů (počet lze odhadovat mezi deseti a dvaceti osobami) bojuje i v Praporu Azov. (Nikulín, 2014) Jedná se mj. o členy uskupení Wotan Jugend, které působilo již před konfliktem i mezi etnickými Rusy na východní Ukrajině a spolupracovalo s ukrajinskými neonacisty. Toto hnutí (které pozitivně hodnotí kolaboraci Ruské osvobozené armády s nacistickým Německem a jehož pobočka byla založena i v Česku) vydalo i propagační obrázek s nápisem „Nepotřebuji vaši stuhu, mám svoji“, kde odmítá svatojiřskou stuhu (symbol separatistů) a hlásí se k stužce SS s nápisem „**Adolf Hitler**“. (Mareš, 2014a) Dále jde o členy rusko-ukrajinsko-běloruské militantní neonacistické organizace Misanropic Division. (Shekovtsov, 2014d) Široce medializován byl i vstup známého ruského neonacisty **Romana Železnova** (aktivního v několika uskupeních) do Praporu Azov. (Žukov, 2014)

Na Ukrajině bojují i čečenští protiruští bojovníci, kteří tak mohou Ukrajincům splatit závazek vyplývající z účasti dobrovolníků z UNA-UNSO v první čečenské válce. Dne 28. 8. 2014 byl čečenským bojovníkem **Isou Munajevem** avizován vznik Mezinárodního mírového dobrovolnického praporu **Džochara Dudajeva** (jednotka je tedy pojmenována po prvním čečenském prezidentovi). (Munajev, 2014) Specifickou skupinu bojovníků, které je kontroverzní označit za „zahraniční“ s ohledem na nelegální anexi Krymu Ruskem, tvoří oddíly krymských Tatarů bojujících na východě Ukrajiny. (P.L. 2014)

4 Zahraniční bojovníci na straně separatistů

4.1 Ruští dobrovolníci a tzv. dobrovolníci

Jakmile začal konflikt na východě Ukrajiny nabývat více a více násilného

charakteru, objevily se zprávy o angažmá ruských bojovníků na straně separatistů. Separatistické síly přitom sestávají oficiálně z „armád“ lidových republik (tedy především Doněcké lidové republiky a Luhaňské lidové republiky), fakticky se však jedná o pestrá směs oddílů řízených lokálními veliteli, často podléhajících odlišným institucím na separatistických územích i mimo ně, ať již se jedná o vliv ruských státních struktur, tradičních kozáckých autorit či individuálních patronů jednotlivých oddílů (Chripun 2014). Postupně vyšlo najevo, že se bojuj účastní značný počet občanů Ruské federace, které lze rozdělit do několika více či méně jasně definovaných skupin v závislosti na tom, zda se jedná skutečně o dobrovolníky z přesvědčení, placené žoldáky či skrytě nasazené ozbrojené síly Ruské federace.

Za skutečné dobrovolníky z přesvědčení lze pravděpodobně pokládat příslušníky ruské krajně pravicové, nacionalistické či nacistické scény, jako je hnutí Ruská národní jednota (RNE), které vede **Alexandr Barkašov**. Do bojů na východě Ukrajiny se přímo zapojil i jeho syn **Pjotr Barkašov**. (Shekovtsov, 2014b) Kromě členů této organizace však na Ukrajinu zamířilo i množství „neorganizovaných“ aktivistů, za jejichž shromažďovací centrum se obecně pokládá město Rostov na Donu. Kromě etnických Rusů se údajně zapojily i osoby dalších národností, mezi nimi např. Bělorusové nebo Arméni. Navíc u řady z nich je velice diskutabilní, nakolik u nich působí motivace ideologická a nakolik ve skutečnosti finanční. (Shakirov, 2014)

Státními občany Ruské federace (bez ohledu na etnický původ) jsou převážně také členové Praporu Vostok. Tak se označuje jedna z největších skupin zahraničních bojovníků na separatistické straně. Co do názvu a částečně i do etnického složení u ní existuje návaznost na stejnojmennou jednotku, jež se angažovala v konfliktu v Čečensku a sestávala zejména z etnických Čečenců (zvláště z bojovníků tzv. **Jamadajevova** klanu, který se v druhé polovině první dekády tohoto století dostal do střetů s **Kadyrovovým** vládnoucím klanem). (Šmíd, 2014) V současném Praporu Vostok jsou přítomni Čečenci (včetně členů oné původní jednotky, kteří dříve bojovali ve prospěch klanu **Sulima Jamadajeva**), ale také Rusové, Ukrajinci či Osetinci. Specifický akcent má právě zapojení bojovníků z Jižní Osetie, kteří tak vyjadřují svou vděčnost Rusku za angažmá ve válce proti Gruzii. (Baczynska, 2014b) Velitelem Praporu Vostok je Ukrajinec, bývalý důstojník ukrajinských bezpečnostních služeb **Alexandr Chodakovskij**. (Baczynska, 2014a) V případě některých bojovníků současného Praporu Vostok se dá soudit, že se již nemusí jednat o čistě ideologicky motivované dobrovolníky, ale o bojovníky

působící spíše kvůli finanční odměně, tedy fakticky o žoldnéře. (Luhn, 2014). Etničtí Rusové působí i v dalších praporech ozbrojených sil tzv. Novoruska, jako jsou např. Prapory Oplot, Prizrak, Zarja atd., ale není možné spolehlivě určit, zda se zde jedná o etnické Rusy pocházející z Ukrajiny, nebo zahraniční dobrovolníky či žoldnéře, resp. o občany Ruské federace.

V ozbrojených silách tzv. Doněcké a Luhanské lidové republiky se objevila řada osob, u nichž je nepochybné, že se o občany Ruské federace jedná, ale současně je obtížné určit, nakolik se jedná o „skutečné“ dobrovolníky a nakolik o osoby, které plní na Ukrajině úkoly zadané ruským politickým či vojenským vedením. Jejich přesnější zařazení značně komplikují i spory a změny, které proběhly ve vedení separatistů. Nejtypičtějším příkladem takové osoby je **Igor Strelkov** (alias **Girkin**), označovaný za důstojníka ruské vojenské rozvědky GRU (případně civilní kontrarozvědky FSB). Společně s dalšími Rusy každopádně ukazuje i poměrně komplikované ideologické zařazení těchto dobrovolníků (nebo „dobrovolníků“), protože se hlásí k idejím bělogvardějců a extrémní podobě pravoslaví. (Robinson, 2014) Za svého velitele považovala **Strelkova** také separatistická organizace jménem Ruská pravoslavná armáda, sestavená z etnických Ukrajinců a Rusů a používající zvláštní kombinaci post-sovětské nostalgie a odkazů na pravoslavné křesťanství. (Kovalyova, 2014)

Velitel s ruským i ukrajinským občanstvím s krycím jménem **Odin** stojí podle žurnalisty **Vjačeslava Chripuna** v čele 1. internacionální brigády Jihovýchodu. Další ruští občané jsou podle téhož zdroje ve vedení separatistických republik, mj. zástupce ministra obrany Doněcké lidové republiky pro rozvědnou službu **Sergej Petrovskij**. Jiní stojí v čele speciálních jednotek, jako je oddíl Sparta vedený ruským občanem **Arsenem Pavlovem** (přezdívaný **Motorola**), proslavený v bojích o doněcké letiště. (Chripun 2014) Naopak, velitelé některých oddílů zdůrazňují, že mezi nimi je držitelů ruského pasu mnohem méně než občanů nových republik s původně ukrajinským pasem. To je případ speciálního oddílu Doněcké lidové republiky Varjag, který částečně navazuje na pouliční subkulturní strukturu Varjag Crew. (Novrosinform 2015)

Takřka nepochybné však je, že na Ukrajině je přítomen velký počet (minimálně v řádu stovek, ale v určitých obdobích možná i tisíců) příslušníků řadových ozbrojených sil Ruské federace. Kreml jejich přítomnost nejprve popíral, ale později ji připustil s tím, že se jedná pouze o dobrovolníky, kteří se do bojů zapojili v období své dovolené. Toto tvrzení vyznívá absurdně s ohledem na dlouhodobý pobyt těchto vojáků, který překračuje čas pro dovolenou v ruských ozbrojených silách. Lze rovněž dodat, že působení i silně

vyzbrojených ruských vojenských jednotek je vysoce pravděpodobná na základě informací o přítomnosti moderní vojenské techniky, jakou používá výhradně ruská armáda, (Visinger, 2014) např. některých novějších verzí tanků T-72. (Bt, 2014)

4.2 Dobrovolníci z dalších zemí

Konflikt na východě Ukrajiny přilákal do řad proruských separatistů i velký počet bojovníků z dalších zemí mimo okruh bývalých republik Sovětského svazu. Z velké části se zde jedná o přívržence tzv. eurasianismu, specifické geopolitické doktríny, kterou vytvořil a hlásá ruský politolog a aktivista extrémní pravice (a rovněž poradce předsedy ruské Státní dumy **Sergeje Naryškina**) **Alexandr Dugin**. (Maňák, 2014) Přestože tato ideologie vznikla původně jako „čistě ruská“, získala si množství přívrženců i v zahraničí, zejména pak v některých evropských stranách a hnutích z krajně pravicové (resp. populistické a nacionalistické) scény, jež dnes z velké části podporuje ruskou politiku a z jejichž řad se rekrutuje i mnoho dobrovolníků. (Meždunardonoje evrazijskoje dviženie, 2014) Otázkou však zůstává, kolik z těchto „bojovníků“ se na Ukrajině doopravdy zapojilo do ozbrojeného boje a pro kolik se jedná pouze o specifickou formu sebe-propagace.

Na východní Ukrajině se každopádně objevili např. příslušníci polské extrémistické organizace Falanga (celým názvem Obóz Narodowo Radykalny Falanga), kterou vede **Bartosz Bekier** a která má blízko k idejím eurasianismu. (Shekovtsov, 2014c) Velice podobný případ reprezentuje maďarská Legie Svatého Štěpána, která má vazby na delší dobu existující (ačkoli slabé) separatistické hnutí etnických Maďarů na území Ukrajiny (podle některých informací z ukrajinské strany se dokonce u této legie jedná pouze o virtuální falešnou propagandu mající za cíl znepřátelit Maďary a Ukrajince). (Pulemjotov, 2014) Mezi separatisty ale figurují jednotlivci i malé skupiny z opravdu velkého počtu západních zemí, mj. USA, Velké Británie, Francie, Španělska, Itálie či Řecka, je doložena i účast Čechů a Slováků (podle neověřených informací dva Češi – **Ivo Stejskal** a **Luděk Hlinka** – na frontě v srpnu padli). (Púchovský, 2014) Větší část z těchto dobrovolníků představují přívrženci části krajní pravice, která se hlásí k eurasianismu (což platí např. pro francouzské dobrovolníky, většinou z prostředí Mladých identitářů, kteří jsou členy duginovské Kontinentální unie). (Shekovtsov, 2014a) Někteří z bojovníků nemají vyhraněné ideové zázemí, jsou spíše obecně příznivci ruské mocenské

politiky (typicky čeští a slovenští dobrovolníci). Vyskytují se zde však i aktivisté krajní levice, např. ze Španělska. (Basayev, 2014) Ve vojenském informačním oddíle pak působí i německá dobrovolnice **Margarete Seidler**, která však podle dostupných zdrojů již několik let žila na Ukrajině. (Elsässer, 2014) To vše spolu s velkou národní a etnickou pestrostí dobrovolníků vyvolává (separatistickou propagandou zjevně záměrně podporované) asociace s mezinárodními brigádami ve španělské občanské válce. (Litoy, 2014)

Další skupinu zahraničních dobrovolníků na straně separatistů představují Srbové, resp. členové srbského krajně pravicového monarchistického hnutí četníků. Jak známo, Rusové a Srbové se často označují za „bratry“, pojí je ortodoxní křesťanství a pověst Ruska coby „ochránce Srbů“, což ještě podpořilo angažmá stovek Rusů na straně Srbů v občanské válce v Bosně. Přítomnost srbských četníků byla zaznamenána již během krize na Krymu (viz výše) a na straně separatistů na východě Ukrajiny by měla působit jejich jednotka zvaná Oddíl **Jovan Šević**, které velí **Bratislav Živković** a která má údajně okolo 250 mužů. (Rujevič – Polskaja, 2014) Jiné zdroje však hovoří pouze o několika desítkách srbských bojovníků. (Dragišić 2014) Kromě spíše tradičně (monarchisticky a ortodoxně) zaměřených srbských četníků existuje v řadách separatistů údajně také jakási srbsko-francouzská jednotka, vyznávající ideologii eurosianismu. (Litoy, 2014)

Závěr

Zahraníční bojovníci v soudobém ukrajinském konfliktu rozvíjejí fenomén, který se kontinuálně projevuje v moderním vývoji válečnictví. Sebe-stylizace některých z nich do podoby následovníků interbrigád ve španělské občanské válce či přímá personální návaznost na zahraniční vojenské jednotky z válek v bývalé Jugoslávii jsou toho jasným důkazem. Na první výzkumnou otázku, tedy v jaké míře a v jaké formě se zahraniční bojovníci zapojili do konfliktu, lze odpovědět ze dvou úhlů pohledu. Zcela dominující a významnou skupinu představují ruští dobrovolníci a zvláště pak příslušníci regulérních ruských sil označovaných za dobrovolníky. Ne zcela zanedbatelná je však i účast bojovníků z dalších zemí na obou stranách konfliktu, byť jejich počet se pohybuje kolem několik set lidí. Ruští bojovníci na straně separatistů jsou jednak rozptýleni v různých jednotkách „domobranců“, jednak působí ve specifických malých ideologicky vyhraněných oddílech. Pro bojovníky z dalších zemí se stal důležitou internacionální jednotkou především Prapor Vostok. Jeho jistým

protějškem na druhé straně konfliktu je ukrajinský Prapor Azov, kam směřuje většina zahraničních dobrovolníků pomáhajících Ukrajině.

To souvisí s druhou výzkumnou otázkou, a sice jaký význam mají zahraniční bojovníci jak z hlediska přímého vedení bojových operací, tak i z hlediska propagandistického využití. Z hlediska ruských bojovníků na straně separatistů se jedná o výraznou vojenskou sílu, včetně velitelských kádrů (např. **Girkina** alias **Strelkova**). Na obou stranách konfliktu sehráli v bojích v několika lokalitách důležitou roli čečenští bojovníci. Pro separatisty je zřejmě relevantní působení srbských četnických formací. Na ukrajinské straně se z taktického hlediska uplatnili i někteří bojovníci z Praporu Azov. U zahraničních bojovníků na ukrajinské straně a ne-ruských dobrovolníků na straně separatistů hraje mimořádně důležitou roli propagandistické využití fenoménu zahraničních bojovníků, které slouží k upevnění domácí morálky i k využití v zahraniční politice. Na druhou stranu je působení neonacistů a neofašistů na ukrajinské straně využíváno k diskreditaci Ukrajiny od jejich nepřátel.

Fenomén zahraničních bojovníků v ukrajinském konfliktu má a bude mít i dopady na širší bezpečnostní situaci, a to i v rámci evropské bezpečnosti a bezpečnosti zemí původu zahraničních dobrovolníků. Na tento problém byla zaměřena třetí výzkumná otázka. Zahraniční bojovníci v ukrajinském konfliktu rozhodně nepředstavují natolik velké riziko jako např. džihádističtí bojovníci v soudobém syrském a iráckém konfliktu. Nicméně bojovou zkušenost mohou přinášet i do násilných aktivit ve svých domovských zemích (nicméně podobná obava po post-jugoslávských válkách se nenaplnila). Střety se mohou přenést i do domácích extremistických scén, protože ukrajinský konflikt je polarizován nejen na ose střetu krajní levice a krajní pravice, ale rozštěpil i krajně pravicovou část politického spektra na příznivce tradičního neonacismu (pro-ukrajinské) a eurasianismu (pro-separatistické). Na Ukrajině tak proti sobě na obou frontách bojují nejen např. Francouzi, ale i Rusové a tento střet se může násilnými incidenty přenést i na domácí scénu v souvislosti s návratem veteránů. Specifickou kapitolou je pak přenesení čečenských klanových sporů s politickými důsledky na východní Ukrajinu.

Lze tedy konstatovat, že zahraniční bojovníci v soudobém ukrajinském konfliktu jsou z celkového pohledu jeho relevantní součástí a jsou přímo na bojišti a v propagandistické rovině využíváni oběma stranami konfliktu. Jejich působení odpovídá geopolitické a ideologické profilaci jednotlivých aktérů konfliktu, byť tato profilace pak vzhledem k současnému vývoji přináší i na první pohled paradoxní situace (jako je boj neonacistů za pokračování

„Euromajdanu“, který vznikl jako snaha o příklon k hodnotám EU, či společná účast krajní pravice a krajní levice na straně separatistů). V současné fázi utlumení konfliktu lze přitom v případě pokračování tohoto trendu předpokládat i postupný odchod zahraničních bojovníků z oblasti, nicméně v případě opětovné eskalace konfliktu nabude fenomén zahraničních bojovníků opět na významu. Jedná se proto o bezpečnostní výzvu nejen z pohledu Ukrajiny, Ruska či tzv. Novoruska, ale i z hlediska zemí původu těchto zahraničních bojovníků.

Literatura:

- AGENFOR ITALIA. 2014. *Italian Right Wing Extremists as Foreign Fighters in Ukraine: (internal document for RAN)*. Roma, 6 s.
- AUSKÝ, S. A. 2007. *Dobrovolníci a druhá světová válka: - ustašovci, vlasovci, banderovci, legionáři, židovské legie*. 2., dopl. vyd., V nakl. Petrklíč 1. Praha: Petrklíč, 280 s. ISBN 978-80-7229-177-9.
- AZOV. 2014. "Azov" special purpose regiment. Vkontakte. Dostupné na internetu: <http://vk.com/azovinternational>
- BACZYNSKA, G. 2014a. *More foreign fighters break cover among Ukraine separatists*. Reuters. 2014. Dostupné na internetu: <http://www.reuters.com/article/2014/06/01/us-ukraine-crisis-vostok-idUSKBN0EC1LL20140601>
- BACZYNSKA, G. 2014b. *Russian Fighters In East Ukraine Aren't Even Hiding Anymore*. Business Insider. Dostupné na internetu: <http://www.businessinsider.com/russian-fighters-in-east-ukraine-2014-6>
- BASAYEV, K. 2014. *Spanish civil war nostalgics join fight alongside Ukrainian rebels*. Reuters. Dostupné na internetu: <http://www.reuters.com/article/2014/08/08/us-ukraine-crisis-spaniards-idUSKBN0G81VX20140808>
- BILD REDAKTION. 2014. *Wer steckt hinter der Söldnertruppe*. In: *Bild*. Dostupné na internetu: <http://www.bild.de/politik/ausland/ukraine/wer-verbirgt-sich-hinter-academi-35950620.bild.html>
- BUREŠ, O. – NEDVĚDICKÁ V. 2011. *Soukromé vojenské společnosti: staronoví aktéři mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 248 s. ISBN 978-807-3803-506.

- BT, A. 2014. *Priključenija rossijskogo T-72BE v rjadach VSU* [Приключения российского Т-72Б3 в рядах ВСУ] Andrei-bt. Dostupné na internetu: <http://andrei-bt.livejournal.com/306343.html>
- BUTUSOV, J. [Бутусов, Ю]. 2015. Dobrovolči bataljoni: struktura, strachi, problemi bojovogo zastosuvannja [Добровольчі батальйони: структура, страхи, проблеми бойового застосування]. *ZN.UA*. Dostupné na internetu: <http://gazeta.dt.ua/internal/dobrovolchi-batalyoni-struktura-strahi-problemi-bojovogo-zastosuvannja-.html>
- CARTER, G. 2014. *The bloody Croatian generals acquitted by the Hague tribunal to join the Ukrainian land forces*. There Must be Justice. Dostupné na internetu: <http://theremustbejustice.wordpress.com/2014/03/06/the-bloody-croatian-generals-acquitted-by-the-hague-tribunal-took-over-the-ukrainian-land-forces/>
- DRAGISIC, Z. 2014. Vystoupení v rámci diskuse na konferenci European Expert Network on Terrorism Issues. Avile: La Academia de Policia de Ávila.
- ELSÄSSER, J. 2014. *Deutsche Kämpferin verteidigt Donezk gegen den NATO-Faschismus*. Elsässers Blog. Dostupné na internetu: <http://juergenelsaesser.wordpress.com/2014/07/08/deutsche-kampferin-verteidigt-donezk-gegen-den-nato-faschismus/>
- FEĎAŠIN, A. 2014. *Putin přiznal přítomnost ruských vojáků na Krymu*. Hlas Ruska. Dostupné na internetu: http://czech.ruvr.ru/2014_04_17/Putin-priznal-přítomnost-ruských-vojáku-na-Krymu-2196/
- HYPKI, T. – SZULC T. 2014. Przewrót na Ukrainie. In: *Raport. Wojsko Technika Obronność*. roč. 18, č. 4, s. 4-26.
- CHECHENCENTER. 2014. *23 Georgian Volunteers Joined Azov Battalion in Ukraine*. Dostupné na internetu: <http://www.chechencenter.info/n/44-european-news/2175-23-georgian-volunteers-joined-azov-battalion-in-ukraine.html>
- CHRIPUN, V. 2014. Kto s kem vojuet na Donbase v oktjabre [Kto s кем воюет на Донбассе в октябре]. Insider. Dostupné na internetu: <http://www.theinsider.ua/politics/544551695677e/>
- International Brigades*. 2014. National Action: Year Review. Dostupné na internetu: <http://national-action.info/wp-content/uploads/2014/08/NA2014.pdf>
- INTERFAX. 2015. *Dobrovolči bataljoni, šo beruť učasť v ATO, perechodʹjat na kontraktnu službu do Nacgardii i ZSU* [Добровольчі батальйони, що беруть участь в АТО, переходять на контрактну службу до Нацгвардії і ЗСУ]. Dostupné z Internetu: <http://ua.interfax.com.ua/news/general/245501.html>

- KOVALYOVA, A. 2014. *Meet the Russian Orthodox Army, Ukrainian Separatists' Shock Troops*. NBC News. Dostupné na internetu: <http://www.nbcnews.com/storyline/ukraine-crisis/meet-russian-orthodox-army-ukrainian-separatists-shock-troops-n107426>
- KRTOLINA, M. [КРТОЛИНА, М]. 2002. *Vítezovi na oltaru otacbine [Вумезови на олтару отацбине]*. Kragujevac Pogledi [Крагујевац Погледи], Bez ISBN.
- KUPKA, P. – LARYS, M. - SMOLÍK, J. 2009. *Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy: Slovensko, Polsko, Ukrajina, Bělorusko, Rusko*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 268 s. Ediční řada Monografie, sv. č. 25. ISBN 80-210-4845-X.
- KUZIO, T. 2007. *Ukraine – Crimea - Russia: triangle of conflict*. Stuttgart: Ibidem-Verlag, 247 s. ISBN 38-982-1761-2.
- LAUREAU, P. 2011. *Legie Condor*. 1. vyd. Praha: Plejáda, 233 s. ISBN 978-80-87374-76-4.
- LITTOY, A. 2014. *Putin's International Brigades*. Open Democracy. Dostupné na internetu: <https://www.opendemocracy.net/od-russia/alexandr-littoy/putin%E2%80%99s-international-brigades>
- LUHN, A. 2014. *Volunteers or paid fighters? The Vostok Battalion looms large in war with Kiev*. In: *The Guardian*. Dostupné na internetu: <http://www.theguardian.com/world/2014/jun/06/the-vostok-battalion-shaping-the-eastern-ukraine-conflict>
- MALET, D. 2013. *Foreign fighters: transnational identity in civil conflicts*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press, 256 s. ISBN 978-019-9939-459.
- MAŇÁK, V. 2014. *Eurasianismus. Ideologie, která má ovládat dnešní Kreml*. Česká televize. Dostupné na internetu: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/266923-eurasianismus-ideologie-ktera-ma-ovladat-dnesni-kreml/>
- MAREŠ, M. 2014a. *Novinky na scéně v Rusku a na Ukrajině: Prezence na semináři Zahraniční trendy v oblasti extremismu a jejich dopady na ČR*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.
- MAREŠ, M. 2014b. *Pravicový extremismus v Rusku a na Ukrajině: Prezence na workshopu Současné události na politické a extremistické scéně na Ukrajině a v Rusku*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.
- MAREŠ, M. – STOJAR, R. 2012. *Extreme Right Paramilitary Units in Eastern Europe*. In MAMMONE, A. – GODIN E. – JENKINS B. *Mapping the extreme right in contemporary Europe: from local to transnational*. New York: Routledge, s. 159 - 172. ISBN 9780203121924.

- MARPLES, D. 2014. *Igor Strelkov – Moscow agent or military romantic?*. Open Democracy. Dostupné na internetu: <https://www.opendemocracy.net/od-russia/david-marples/igor-strelkov-moscow-agent-or-military-romantic>
- МЕЖДУНАРОДНОЈЕ ЕВРОАЗИЈСКОЈЕ ДВИЖЕНИЕ [МЕЖДУНАРОДНОЕ ЕВРАЗИЙСКОЕ ДВИЖЕНИЕ]. 2014. Dostupné na internetu: <http://evrazia.info/>
- MINISTERSTVO VNITRA ČR. 2014. *Problematika extremismu na území České republiky v prvním čtvrtletí 2014*. Ministerstvo vnitra ČR. Dostupné na internetu: <http://www.mvcr.cz/clanek/ctvrtletni-zpravy-o-extremismu-odboru-bezpecnostni-politiky-mv.aspx>
- MUNAJEV, I. [МУНАЕВ, И]. 2014. *Obrašenie komandujúšceho meždunarodnym mirotvorčeskim batalionom Isy Munajeva* [Обращение командующего международным, миротворческим батальоном Исы Мунаева] Chechenews.com. Dostupné na internetu: <http://chechenews.com/world-news/breaking/20505-1.html>
- MÜLLER, R. 2013. *An der Seite der Wehrmacht Hitlers ausländische Helfer beim "Kreuzzug gegen den Bolschewismus" 1941 – 1945*. Augsburg: Weltbild, 2013. ISBN 978-3-8289-4699-6.
- MVS UKRAINY [МВС УКРАЇНИ]. 2014. *V Ukrajini steaoreno 30 specnibrovych osoblinogo priznačeniija* [В Україні створено 30 спецпідрозділів особливого призначення, — Арсен Аваков]. MVS UKRAINY. Dostupné na internetu: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1079861>
- NEWMAN, Dina. 2014. *Ukraine conflict: 'White power' warrior from Sweden*. BBC. Dostupné na internetu: <http://www.bbc.com/news/world-europe-28329329>
- NIKULIN, P. [НИКУЛИН, П.] 2014. *Delo pravoe. Za kogo vojujut rossijskije neonacisty na Donnbasse*. [Дело правое. За кого воюют российские неонацисты на Донбассе]. Snob Media [Сноб Медиа]. Dostupné na internetu: <http://www.snob.ru/selected/entry/80241>
- NOVROSINFORM. 2015. [Интервью с командиром отряда «Варяг»]. Dostupné na internetu <http://www.novorosinform.org/news/id/21920>

- ODESSKIJ POLITIKUM [ОДЕССКИЙ ПОЛИТИКУМ]. 2014. *Petr Valcman vs Igor Kolomojskij: garanty i založniki nacistického evrointernacionala na službe četvergovo reicha v Ukraine* [Петр Вальцман vs Игорь Коломойский: гаранты и заложники нацистского евроинтернационала на службе четвертого рейха в Украине]. Odesskij Politikum [Одесский Политикум]. Dostupné na internetu: http://politikym.net/vlast/natsiskie_eskadronu_evrofashizma_v_ukraine.htm
- P, L. 2014. *Ucraina: Milizie a confronto: Le milizie che si affrontano in Ucraina. Filo-russi contra nazionalisti ucraini*. RAIDS: Italia. roč. 28, č. 321.
- PARFITT, T. 2014. *Ukraine crisis: the neo-Nazi brigade fighting pro-Russian separatists*. The Telegraph. Dostupné na internetu: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/11025137/Ukraine-crisis-the-neo-Nazi-brigade-fighting-pro-Russian-separatists.html>
- PARRY, R. 2014. *Ukraine's 'Romantic' Nazi Storm Troopers*. Global Research. Dostupné na internetu: <http://www.globalresearch.ca/ukraines-romantic-nazi-storm-troopers/5402201>
- POLINA. 2014. *Banderšam importirujem fašistov: 43/1* [Бандершам импортируем фашистов: 43/1.] Rossijskaja kommunističekaja raboča partija v sostave KPSS [Российская коммунистическая рабочая партия в составе КПСС]. Dostupné na internetu: <http://rkrp-rpk.ru/content/view/11443/1/>
- PROCHVATILOV, V. [ПРОХВАТИЛОВ, В]. 2014. *Slavjansk šturmovali slavjanskije najemniki pod komandovanjem amerikancev* [Славянск штурмовали хорватские наемники под командованием американцев.] Biznes Online [БИЗНЕС Online]. Dostupné na internetu: <http://www.business-gazeta.ru/article/102848/>
- PÚCHOVSKÝ, D. 2014. *Separatisti oplakávajú stratu vojakov: Ukrajinci zastrelili dvoch Čechov!*. Nový čas. Dostupné na internetu: <http://www.cas.sk/clanok/291957/separatisti-oplakavaju-stratu-vojakov-ukrajinci-zastrelili-dvoch-cechov.html>
- PULEMJOTOV [ПУЛЕМЁТОВ]. 2014. *Vnimanije. Fejk. Legion Svatogo Ištvana* [Внимание! Фейк! Легион Святого Иштвана]. Pulejmotov. Dnevnik ochranitelka svobody [ПУЛЕМЁТОВ!!! Дневник охранителя свободы]. Dostupné na internetu: <http://pulemjotov.livejournal.com/319486.html>
- ROBINSON, P. 2014. *Putin's Right Flank*. In: *The American Conservative*. Dostupné na internetu: <http://www.theamericanconservative.com/articles/putins-right-flank/>

- RUJEVIČ, N. – POLSKAJA, K. [РУЕВИЧ, Н. ПОЛЬСКАЯ, К.] 2014. Za što vojujut serbskije četniki na vostoce Ukrainy? [За что воюют сербские четники на востоке Украины?]. DW.de. Dostupné na internetu: <http://www.dw.de/за-что-воюют-сербские-четники-на-востоке-украины/a-17855080>
- SHAKIROV, M. 2014. 'I was a separatist fighter in Ukraine'. In: *The Guardian*. Dostupné na internetu: <http://www.theguardian.com/world/2014/jul/15/separatist-fighter-russia-eastern-ukraine-interview>
- SHEKHOVTSOV, A. 2014a. *French Eurasianists join (pro-)Russian extremists in Eastern Ukraine*. Anton Shekhovtsov's blog. Dostupné na internetu: <http://anton-shekhovtsov.blogspot.cz/2014/08/french-eurasianists-join-pro-russian.html>
- SHEKHOVTSOV A. 2014b. *Neo-Nazi Russian National Unity in Eastern Ukraine*. Anton Shekhovtsov's blog. 2014. Dostupné na internetu: <http://anton-shekhovtsov.blogspot.cz/2014/08/neo-nazi-russian-national-unity-in.html>
- SHEKHOVTSOV, A. 2014c. *Polish fascists are joining with pro-Russian right-wing extremists*. Anton Shekhovtsov's blog. Dostupné na internetu: <http://anton-shekhovtsov.blogspot.cz/2014/06/polish-fascists-are-joining-pro-russian.html>
- SHEKHOVTSOV, A. 2014d. *Ukrainskie neo-nacisty gotovjam „novuju revoluciju“ [Украинские нео-нацисты готовят "новую революцию"]*. Anton Shekhovtsov's blog. Dostupné na internetu: <http://anton-shekhovtsov.blogspot.cz/2014/06/blog-post.html>
- SLOBODNEMEDIA. 2014. *Rozhovor s dobrovolníkom batalionu Azov*. SLOBODNEMEDIA. Dostupné na internetu: <http://slobodnedia.wordpress.com/2014/09/21/rozhovor-s-dobrovolnikom-batalionu-azov/>
- ŠMÍD, T. 2013. *Emirát Kavkaz – základní analýza islamistické vzbouřenecké struktury na severním Kavkaze*. *Obrana a strategie*, roč. 13, č. 2, s. 53-64. ISSN 1802-7199. DOI: 10.3849/1802-7199.13.2013.02.053-064. Dostupné na internetu: <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/aktualni-cislo-2-2013/clanky/emirat-kavkaz.html> - .U6A0IJR_vso
- ŠMÍD, T. 2014. *Organizovaný zločin a terorismus v postsovětském Čečensku*. *Mezinárodní vztahy*, roč. 49, č. 3, s. 26 - 42. Dostupné na internetu: <http://mv.iir.cz/article/view/1165>

- VASOVIC, A. 2014. *Serbian paramilitaries join pro-Russian forces in Crimea*. Reuters. Dostupné na internetu: <http://www.reuters.com/article/2014/03/14/us-crimea-volunteers-idUSBREA2D0C020140314>
- VISINGR, L. 2014. T-72BM a T-72B3: Ruské tanky bojujú na Ukrajine. In: *Válka Revue*, roč. III, č. 10, s. 44 - 45.
- ZAREMBO, K. 2014. *Ukraine In-Depth: On Volunteer Battalions*. Dostupné na internetu: <http://blogs.euobserver.com/zaremba/2014/10/10/ukraine-in-depth-on-volunteer-battalions/>
- ŽUKOV, O [ЖУКОВ, О.] 2014. *Russkij nacionalist, soratnik „Tesaka“, vstupil v batalion „Azov“* [Русский националист, соратник "Тесака", вступил в батальон "Азов"]. In: [Московский Комсомолец]. 2014. Dostupné na internetu: <http://www.mk.ru/politics/2014/10/07/russkiy-nacionalist-soratnik-tesaka-vstupil-v-batalon-azov.html>